

СТИМУЛИРАНЕ НА ДЕТСКАТА КРЕАТИВНОСТ В ЧАСОВЕТЕ ЗА ЗАНИМАНИЯ ПО ИНТЕРЕСИ ЧРЕЗ МУЗИКАЛНО, ЛИТЕРАТУРНО И ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО

Пенка Марчева

Великотърновски университет
„Св. св. Кирил и Методий“
Педагогически колеж, Плевен

Резюме: В публикацията е направено теоретично проучване на спецификата на часовете за занимания по интереси в условията на целодневна организация на обучение. Предложени са и практически технологии, подходящи за работа, насочена към развитие на детските творчески способности чрез музикална, литературна и изобразителна дейност. Представени са примерни годишни разпределения за тези часове за I и III клас, детски литературни творби, работен лист. Идеята е да се представят практически приложими дейности и техники за тяхното реализиране, чрез които да се оползотвори пълноценно тази част от времето в училище, която не бива да се запълва с наваксване на пропуски в усвояване на учебния материал. В заниманията по интереси се предоставят възможности за развитие на детските творчески способности, търсят се изяви, чрез които децата се чувстват знаещи и можещи.

Keywords: activities of interest, musical art, literature, painting children's art.

Целодневната организация на обучение дава много и разнообразни възможности за работа с децата както по отношение на задължителната подготовка, така и за допълнителни дейности, които позволяват да се прояви детското творчество.

С настоящата публикация си поставяме за цел да разкрием някои възможности, свързани с развитието на детската креативност в условията на часовете за занимания по интереси, насочени към музикално, литературно и изобразително изкуство.

Обект на проучване са часовете за занимания по интереси в рамките на целодневната организация на обучение, чрез които може да се работи върху развитието на детските творчески способности чрез средствата на изкуството.

В организацията на часовете в полуинтернатните групи (ПИГ) в училище часовете за занимания по интереси са обособени в Блок С – 2 часа седмично¹.

Разглеждането на тази проблематика предполага определянето на две насоки:
– по отношение на методическата подготовка на учителя;
– по отношение на технологията на провеждане на часовете за дейности по интереси.

По отношение на методическата подготовка на учителя

Ключовите понятия – креативност и занимания по интереси, предполагат разглеждането им в синтезиран вид.

Творческата дейност на децата е разглеждана в трудовете на редица психолози и педагози. В настоящата публикация ще се спрем на два ключови възгледа.

Според Генчо Пирьов **съществена роля при решаване на творчески задачи има и въображението**, неговата гениалност, находчивост, богатство. Авторът посочва, че тези негови качества се проявяват например в тестовите с мастилените петна, при използването на които творческите личности „виждат“ много по-разнообразни и оригинални фигури, отколкото другите, които ги възприемат просто като петна (Пирьов, 1997).

При изследване на творческите способности J. Getzell и W.Jackson използват както тестове за интелигентност, така и задачи за креативитет като:

1. *Словесни асоциации* – дават се всички възможни значения на дадени стимулни думи. Резултатите се оценяват според броя на дадените значения и тяхното разнообразие.

2. *Посочване на всички възможни начини за използване на определени неща* – например тухла или стар вестник и др., като се оценяват и броят на отговорите, и оригиналността на посочените причини за използване на дадения предмет.

3. *Откриване на геометрични фигури*, които са вплетени в дадени сложни чертежи.

4. *Предоставяне на три варианта на басня – моралистичен, хумористичен и трагичен*. Оценяват се разнообразието и оригиналността на предложенията.

5. *Съставяне на повече задачи с дадени цифрови величини*, като се прави оценка според броя, оригиналността и сложността на съставените задачи (Пирьов, 1997).

Няколко са изводите от тези два възгледа, които смятаме за съществени за разглежданата проблематика:

1. От особено значение при развитие на творческите способности на децата е въображението, което поставя неговото развитие в основата на педагогическата ни позиция.

2. Развитие на творческите способности на децата стимулира интелектуалния им потенциал, което ще смятаме за приоритет при реализация на часовете за занимания по интереси, свързани с музика, литература и изобразително изкуство.

3. Използването на словесни асоциации и варианти на басни от J. Getzell и W. Jackson в изследване на творческите способности ни дава основание да смятаме, че часовете за занимания по интереси, свързани с литературно изкуство, са особено благодатни за развитието на творческите способности на децата в начална училищна възраст.

На основата на психологическите им особености чрез интегрирането на задължителната подготовка по литература, музика, изобразително изкуство с работа в часовете за дейности по интереси се постави конкретна **цел**:

Да се изработи педагогическа стратегия за стимулирането на творческите възможности на всяко дете в условията на целодневна организация на обучение по отношение на музикалното и литературното им обучение.

Тази стратегия е подплатена с конкретно учебно разпределение (*Приложение 1*).

В него присъстват освен дейностите, свързани с изкуство – музикална (МД), литературна (ЛД), изобразителна (ИД), драматизация, така също и игрова дейност (ИД) и физкултурна дейност (ФД), които са неотменими в целодневната организация на обучение.

Целите към тази стратегия са формулирани по следния начин:

1. Развитие на творческите способности на учениците чрез общуване с изкуство.

2. Формиране на интереси и потребности от общуване с различни видове изкуство – музикално, литературно и изобразително.

3. Изграждане на умения у учениците за съзнателно и самостоятелно четене.

4. Възпитаване на правилни хигиенни навици за четене и грижа за книгата.

5. Формиране на усет за цветове и форми.

6. Развитие на музикалноспецифичните и музикалнопознавателните способности на децата чрез часовете за занимания по интереси.

7. Създаване на възможности за изява на всяко дете в любимата и предпочитана от него дейност – литературна, музикална, изобразителна, трудова, физическа, социална.

8. Създаване на възможности за емоционално и съзнателно общуване с изкуството.

9. Развитие на емоционалната интелигентност на децата, на желанието им за общуване и споделяне на мисли и чувства като възможност за преодоляване на детската агресия и потиснатост.

Второто ключово понятие в настоящата публикация е часове за занимания по интереси.

Названието насочва към място и време за разнообразни дейности, определени от интересите на децата. Тези часове се отличават с динамизъм, емо-

ционалност и дух на колективизъм и разбирателство. В тях децата откриват своето място, включват се според собствените си способности и интереси, откриват възможности за изява и начини да се чувстват значими.

Характерна черта на заниманията по интереси (ЗИ) е, че се организират с оглед мотивиране на учениците и родителите за включване в целодневната организация и могат да включват дейности, които не са пряко свързани с часовете по ЗП, ЗИП и СИП¹⁾.

Ако разгледаме понятието „занимания по интереси“ в чисто етимологичен план, можем да се позовем на следната теза, че интересите са специфична познавателна нагласа към предметите и явленията от действителността²⁾.

Специфична черта на интересите е съзнателният когнитивен анализ на обекта, към който те са насочени. В този смисъл можем да подчертаем, че интересите, следователно и часовете за занимания по интереси, притежават особено важна роля в познавателното развитие на детето. Интересите са психичният компонент, който насочва познавателните и волевите процеси на детето към важни и личностно значими за него области на познанието.

От тук следва, че тези часове могат да бъдат определени като комплекс от дейности, чрез които малкият ученик изразява отношение към важни за него сфери на основата на познавателното си развитие и творческите си способности. Важен момент при структурирането на часовете за занимания по интереси е идеята. Източник за нея ние сме търсили конкретно в литературното и музикалното изкуство. Този избор е продиктуван от няколко съображения:

1. И двете изкуства – музика и литература – представляват езикови системи, чрез които се осмисля определено значение, т.е. постига се конкретен контекст.

2. И двете изкуства са системи, на основата на които функционира конкретен вид интелигентност, според Теорията на Н. Gardner за множествените интелигентности – музикална и лингвистична³⁾.

3. Функционирането на всяка една от интелигентностите – в случая музикална и лингвистична, предполага и наличието на конкретни символи – музикални и литературни³⁾.

Посочените съображения са в основата на избора на идеите за реализацията на часовете за занимания по интереси. Подборът им се базира на разбирането ни, че те трябва да бъдат емоционално наситени, да са носители на послание, стимулиращо творческата дейност на децата.

Това, от своя страна, предполага използването на активни и интерактивни методи. В Рамковата програма за целодневна организация на учебния процес е подчертано, че „възпитателите/учителите, които провеждат часовете от блоковете А, В, С, с оглед повишаване на качеството на обучението, създават

организация, която включва прилагане на иновативни педагогически методи, групов работа, индивидуален подход, работа в малки групи, упражнения, свързани с развиване на логическото мислене на учениците, на паметта и въображението⁴¹).

Определени са методите, които са подходящи за тези часове:

– **ролеви игри** – допринасят за реконструиране на определен тип отношения, нрави, език, бит и др.;

– **симулационни игри** – осъществява се учене чрез съпреживяване (емпатия), на основата на теоретични знания се упражняват практически умения; дискусия (дебат);

– **метод на асоциациите** – върху метода може да се изгради система на „придвижване“ по учебния материал въз основа на термините;

– **кубиране** – учебна система, която улеснява разглеждането на една тема от различни гледни точки;

– **инсърт** – система за ефективно четене и мислене чрез отбелязване, средство за контролиране на разбирането;

– **рефлексия (самооценяване)**;

– **мозъчна атака** – метод за решаване на нови проблеми чрез прилагане на оригинални решения....⁴¹).

В настоящата публикация ще се спрем на някои активни и интерактивни методи и техники за работа, които предоставят възможности за активно педагогическо взаимодействие в реализацията на тези часове и са плод на педагогическата ни практика.

По отношение на технологията на провеждане на часовете за дейности по интереси

Най-напред ще представим проекта „Историята на една омагьосана книга“, спечелил специалната награда на X Национален фестивал на детската книга в Сливен.

Той е плод на работата в часовете по Български език и литература (БЕЛ, Задължително избираема подготовка – ЗИП) и занимания по интереси и е реализиран чрез екипната ни работа с възпитателя Анелия Илиева от Гимназия с преподаване на чужди езици – Плевен.

Целите, които са постигнати чрез този проект, са следните:

I. Образователни :

1. Да се формират знания за различните литературни родове и жанрове.
2. Да се създаде и апробира технология за създаване на лично творчество чрез използване на знания за литературните родове и жанрове, запознаване с похвати за изграждане на литературната творба, използването на фигури и тропи на емпирично равнище с акцент върху такова стилистично изразно средство, каквото е символът, отличаващ се с иносказателното си въздействие.

3. Да се създаде цялостен завършен литературен продукт, какъвто е книгата – от отделната творба, илюстрацията до композиционната рамка.

II. Развиващи цели:

1. Да се развият творческите възможности на всяко дете чрез включването му в различни дейности – създаване на стихотворения, приказки, гатанки, илюстрации, изграждане на музикални характеристики.

2. Да се развият уменията на децата да използват творческите възможностите на вербалния и музикалния език, тяхното богатство и красота.

III. Възпитателни цели:

Да се формират умения за работа в екип в следните аспекти:

- групово написване на литературна творба;
- групово илюстриране (половината илюстрации са работени групово от по 3–4 деца);

- групово композиционно подреждане на творбите (книгата е изградена с композиционна рамка, която позволява да бъдат включени различни като литературен род, жанр и тематика творби и въпреки това да бъдат подчинени на едно общо заглавие; използвани са традиционни литературни похвати като съня и пътешествието, изведена е и поанта, или цялостно идейно послание).

1. Да се постигне интеграция между групова и индивидуална работа.

2. Да се предложат възможности за интеграция при създаване на общ контекст и смисъл.

3. Да се постигнат феномени на груповата позитивна динамика като:

- удовлетворение от съвместната дейност;
- емоционална синхронизация;
- отработване на качества за саморегулация в условията на съвместна дейност;
- общо целеполагане и висока мотивация за създаване на групов продукт чрез максимално използване на възможностите на всеки ученик.

Под ръководството на възпитателя А. Илиева е разработена композицията на книгата, написани са някои от гатанките и стихотворенията, част от илюстрациите.

При създаването на книгата са включени най-добрите творби на учениците, създадени в изпълнение на творчески задачи от помагалото по БЕЛ (ЗИП) на издателство „Булвест“. Това са кратки литературни жанрове – гатанки и малки стихотворения. Книгата е илюстрирана от децата в часовете за занимания по интереси.

Особено важен акцент представляват приказките, написани от малките ученици, включващи конкретни литературни символи (Приложение 5). В света на приказките детето открива скрити на пръв поглед знания. Чрез тях то се учи да чете между редовете. Те са пътят към иносказателното, скритото познание, обогатяващо човешкия дух. Чрез литературната символика на детето

се предоставят възможности за опознаване на действителността чрез средствата на емоционалното познание. Богатството от приказни символи е начин за удовлетворяване на познавателни търсения и емоционални желания.

Технологията на работа е следната:

1. При литературното обучение на децата особено внимание е обърнато на няколко символа, присъстващи в авторови творби и народни приказки, включени в учебното съдържание. Това са числата 3 и 9, бухал, елен, сълза, дърво, слънце, светлина, мед и масло, ябълка, кон, луна, море. Литературният материал включва приказката „Мара Пепеляшка“, разказ на Г. Райчев „Две сестри“, разказ „Майчина сълза“ на А. Каралийчев, Й. Радичков „За да имаш приятели“, арменската приказка „При слънцето“, арменската приказка „Най-важното“, включени в учебното съдържание за четвърти клас.

2. Чрез използване на интерактивния метод „Асоциативен облак“ на децата е поставена задача да напишат всичко, с което свързват думите кон и бухал.

Избрани са два противоположни по своето значение символа. В Речник на символите Пол Диел интерпретира по следния начин:

„Конят е символ на свобода и неукротима воля. Символ е на безстрашие, военна доблест и слава. Символизира скорост и издръжливост, а така също неудържимото желание на човешката младост с присъщата ѝ буйност, плодовитост, щедрост... Слънчев атрибут, впрегнат в колесницата на звездата, белият кон е олицетворение на завършената красота на духа (Господар на колесницата) над сетивата. Ослепително белият кон е символ на величието...“⁽⁴⁾.

Общата интерпретация на бухала като символ е тъга, мрак, оттегляне в самота. В Египет образът на тази птица навява студ, нощ, смърт ⁴⁾.

Интересни възможности за детската креативност се създават и при използване на литературния символ „гълъб“, чиято интерпретация е свързана с чистотата на жизнения дух (душата), преминаващ от нашия свят в отвъдното⁴⁾.
(Приложение 5)

3. Свързване на литературните герои (символи) с конкретни музикални творби с цел изграждане на музикална характеристика.

На децата се предлагат музикални творби, които са противоположни по своето образно-емоционално послание, включени в учебното съдържание – например: Вивалди – „Пролет“, Чайковски – „Тройка“, Мусоргски – „Нощ на голия връх“, Григ – „В пещерата на планинския цар“, и други. С тази дейност е предложен опит за осмисляне на литературен символ чрез изграждане на музикална характеристика.

4. Припомняне на жанровите специфики на приказката, уточняване на структурните ѝ елементи, както и някои характерни сюжетни особености.

5. Създаване на приказките.

6. В следващи часове за занимания по интереси децата четат своите приказки, обсъждат ги, а жури, избрано от тях, определя кои да бъдат включени в книгата.

Елементи от тази технология, както и детските творби, са използвани при провеждане на педагогическо изследване на корелацията между музикална и лингвистична интелигентност при деца в начална училищна възраст (Марчева, 2009).

Работата върху този проект в рамките на следобедните часове от целодневния режим на обучение създаде възможности в няколко насоки:

- обогатяване на опита на малките ученици за общуване с изкуство;
- развиване на сензитивните им умения, творческите им способности, възможностите им за работа в екип;
- формиране на умения за по-задълбочено вникване в мотивите и чувства, които ръководят действията на литературните герои, осмислянето на литературни и музикални символи.

Изграждане на музикална характеристика е характерен методически похват, който смятаме за особено подходящ за формиране на интегративни връзки между двете изкуства и стимулиране на творческите им способности по отношение на възприемателната дейност. Особено подходящи за тази цел са приказките с обединяващ герой – например „Житената питка“. В заниманията по интереси децата си припомнят приказката, разказват я, анализират качествата на всеки от героите. Поставя се задача да помислят за музикалната им характеристика. За целта се приготвя забавна страница (*Приложение 2*). Задачата към децата е да свържат героите, с които се среща Питката, с откъсите от музикалните произведения, слушани в момента. Използват се познати творби, от програмата – 1). „Марш“ от С. Прокофиев, 2). „Слон“ из „Карнавал на животните“ на Сен-Санс, 3). „Танц на неизлюпените пиленца“ от Мусоргски, 4). „Неаполитански танц“ от Чайковски. Идеята е характеровата специфика на литературния герой да бъде обвързана с конкретно музикално изразно средство или жанров комплекс. След приключване децата коментират отговорите на въпроса: „Кое ви накара да свържете героя със съответното произведение?“. Важна според нас е аргументацията, произтичаща от музикалната изразност на творбата, което е доказателство за развитие както на творческите, така и на музикално-мисловните процеси на децата. По подобен начин се организира дейността, свързана с подбор на музикални творби към драматизация на литературно произведение. Особено подходящи за такава творческа възприемателната дейност са приказките „Дядо и ряпа“ и „Дядовата ръкавичка“. Ценното в този подход е възможността за наблюдение и осмисляне по подходящ начин на семантиката на музикалната творба и свързването ѝ с определен литературен герой, което може да бъде интерпретирано в полза на взаимна корелация между музикална и литературна интелигентност³⁾.

Друга възможност за творчески подход към възприемателната дейност е осмисляне на логиката в основни музикални структури чрез избор на адекватна музикална форма към литературна първооснова, в случая – най-любимото детско четиво (приказката). Музикалната структура се превръща в основа, чрез която на музикален език може да бъде „преведено“ сюжетното развитие и ярко експонираните герои на приказката. Подходящи са приказки с обединяващ герой, чиято музикална характеристика ще се репризира. Такива са българските народни приказки „Глупавият вълк“, „Работният кос“, „Лиса, Лисенце“ и други. (Виж. „Български народни приказки“ под редакцията на Елена Огнянова, 1983.) След като се запознаят с литературната творба или откъса от нея, те избират подходяща музикална структура.

Музикални игри

Особено приложими в часовете за занимания по интереси са игрите.

Сюжетно-ролевата игра присъства в условията на обучението чрез използване на отделни нейни компоненти (*сюжет, роли, игрови ситуации*). Тя възниква на основата на „кооперация на дейността – чрез самостоятелното, доброволно и равноправно обединяване на децата. Обект на претворяване са обществени взаимоотношения между възрастните, възникващи в процеса на съвместната им дейност“ (Гюрова, В. & колектив, 2006).

Пример за такава игра в условията на музикална дейност, реализирана в часовете за занимания по интереси, е:

Пеещо стихче

Наименованието на тази игра подсказва, че регламентът ѝ е свързан със съчиняване на мелодия. **Децата влизат в ролята на композитор.** Встъпителна част към нея е кратка беседа за актуализиране на знанията, свързани с участниците в музикално-комуникативния акт – „композитор-изпълнител-слушател“. Добре би било учителят да подчертае ролята на композитора в музикалната комуникация. След това децата се запознават с поетичния текст. С помощта на учителя анализират неговото настроение и послание, след което се опитват да „облекат“ думите в мелодия. Добре е тази дейност да протича по възможност в мисловен план, тъй като „в стаята са толкова много композитори, че не бива единият да пречи на другите“. Творческият резултат (няколко деца изпяват мелодиите, които са измислили) може да се оцени от „жури“, като неговата роля е да определи „добрите постижения“ и се постарее да ги аргументира, без учителят да поставя конкретни изисквания, тъй като в този смисъл ще бъдат нарушени два от критериите за същност на играта – свобода и самоценна и самоудовлетворяваща се дейност. По отношение на участващите „композитори“ играта предлага възможности за *развитие на импровизационно-творческите умения и съдействия за изграждане на способност за структуриране на мелодия*, което е проява на музикална интелигентност.

Литературният материал в тази игра – самите стихове, могат да бъдат създадени от децата в предходно занимание по интереси чрез позната в педагогическата практика технология:

1. Избор на тема.
2. Определяне на опорни думи.
3. Създаване на рими към опорните думи.
4. Уточняване на стихотворната стъпка.
5. Съчиняване на стих от децата, които желаят. (*Приложение 6*)

Друг вид игра, приложима в часовете за занимания по интереси, е автодидактичната игра. Тя е особено популярна както в часовете по език и математика, така и в обучението по музика. На нейната основа чрез синтез на различни видове игри се създават т.нар. „имитационни“, „операционни“ и „учебно-ролеви игри“... Тя съдържа модел на проблемна ситуация (Гюрова, & колектив, 2006).

Подобни игри са:

„Бъди готов“

Пред групата се поставят стол. Учителят изпълнява откъси от музикални творби с различна жанрова принадлежност. Две деца се движат около стола в съответствие с метричната пулсация на творбите. Играта печели този, който успее да седне на стола при промяната на жанра. Играта може да се осъществи и с повече деца. В този случай столовете са с един по-малко. При всеки случай на промяна на жанра „изгаря“ едно дете, което не е успяло да седне на стол. Същата игра може да се използва и при натрупване на музикален опит и по отношение на конкретни музикално-изразни средства – тембър, регистър, темпо.

„Регистратор“

Всяко дете си приготвя три картончета, закрепени на дръжка, на които са написани цифрите 2, 3, 4. Учителят изпълнява откъси от песни и инструментални творби в двувременен, тривременен или четириременен метрум (включително и неравноделен). Учениците определят „на колко се брои“ и след знак на учителя вдигат картончето с цифрата, която според тях отразява метрума. В този вид играта е популярна в музикално-педагогическата литература (Марчева, 2009). Смятаме, че е уместно да се допълни и определяне на жанра на възприемания музикален откъс.

„Щафета“

Класът се разделя на групи и запява дадена песен. След няколко такта (обикновено в края на фраза) учителят назовава групата, която трябва да продължи, а останалите деца пеят наум. След това се посочва другата група и т.н. Най-добре е краят на песента да се изпее от всички. *Тази игра съдейства за развитие на бързина на мисленето, концентрация на вниманието и развитие на вътрешния слух.*

Игрите, които предложихме, на пръв поглед нямат отношение за развитие на детските творчески способности. Идеята ни да ги включим произ-

тича от педагогическото разбиране, че детският музикален креативитет се основава на развитието на музикално-специфичните способности и познавателните процеси, на натрупването на музикален опит.

Следващите няколко похвата, използвани в часовете за занимания по интереси, са свързани с „Граматика на фантазията“ на Джани Родари. Развитието на детските творчески способности чрез литературна дейност е проблематика, която е обект на педагогическите ни търсения, наблюдения и интерпретация и в други наши публикации (Марчева, 2007), (Марчева, 2009).

Салата от приказки е похват, който е изключително плодотворен за развиване на детската креативност. Използва се в III и IV клас, когато е възможно обобщение на изучените творби на даден автор в часовете по литература – например творчеството на Андерсен.

Цели:

Образователни:

- Да се обобщят и затвърдят знанията на децата за Андерсеновото творчество.
- Да трансферират знания в различни проблемни ситуации.
- Да се обогатят уменията им за търсене и интерпретация на литературното послание в жанра „Приказка“.
- Да продължи работата за изграждане на понятие за литературен жанр „Приказка“.

Развиващи:

- Да се развиват креативността, въображението и фантазията на децата.
- Да се даде възможност на децата да търсят аргументи към определена хипотеза.

Възпитателни:

- Да се възпитава вярата им в доброто.

В предложената от нас техника се наблюдава известно отклонение от модела на Джани Родари. Тук не става дума за свързване на герои от различни приказки в нов измислен сюжет от децата, а свързване на посланията от различни приказки в ново изложение, създадено от самите деца на основата на творческия им потенциал. Етапите в използването на тази техника са следните:

1. *Децата посочват заглавия на изучени Андерсенови приказки:* например „Дивите лебеди“, „Малката кибритопродавачка“ „Грозното патенце“, „Новите дрехи на царя“ и други. Могат да се допълнят и други познати като „Принцесата и граховото зърно“, „Храбрият оловен войник“ и други. Предложенията им учителят записва на дъската.

2. *Децата си припомнят с помощта на учителя посланията в различните приказки:* например „най-ценна в труден час е любовта на хората, които обичаме“, „не е важен външният вид на човека, а неговата душа“, „истината невинаги е приятна“ и други.

3. *Децата свързват тези послания на основата на съчинен от тях сюжет.*

4. *Децата подбират музикален фон за озвучаване на приказката от предложени музикални творби.* Между тях се включват такива, които наистина са създадени на основата на Андерсеновите творби, като „Принцесата и граховото зърно“ – С. Борткиевич, „Храбрият оловен войник“ – Р. Бальзов, и други. Този последен етап от технологията е подходящ за възстановяване на знанията на малките ученици по темата за приказката и музиката, която е поставена в учебното съдържание още в I клас.

В настоящата публикация ще представим само една от приказките, които след провеждане на часа децата са записали като домашна работа. (*Приложение 3*)

Ясно е, че участието в подобна дейност е изцяло доброволно, то е плод на творческата възможности на децата и изисква сериозна предварителна работа на учителя по отношение на възприемане и осмисляне на литературните творби. Въпреки известното отклонение от модела на Джани Родари, за което вече споменахме, смятаме, че за тези опити на децата са в сила думите му, че по този начин се влива нова жизнена енергия в старите приказки. Нещо повече, смятаме, че фрагментарното познание за отделни творби се свързва в нов обобщен, по-задълбочен и по-цялостен прочит на произведенията на отделен автор.

„**Фантазията**“ на Джани Родари е използван като техника в колективно съчиняване на литературна творба в мерена реч (стихотворна форма). Писателят описва неговата същност изключително подробно: „Една история може да възникне само от фантазиен бином... Нужно е двете думи да са разделени от известна дистанция – само така въображението ще бъде принудено да се задвижи и да установи между въпросните думи сходство, да изгради единна, в дадения случай – фантастична цялост, в която два елемента биха могли да съжителстват“ (Родари, 1981). Тъй като тази дейност е проведена в навечерието на Коледа, децата възприеха за фантазиен бином – Коледа-приказка. Той се превърна в отправна точка при колективното съчиняване на приказка в мерена реч. За реализирането на тази дейност са използвани други три интерактивни техники: *Рисуване на идея, Мозъчна атака и Работа по групи.*

Етапи в технологията на работа

1. *Рисуване на идея на тема „Коледа“.*

Готовите рисунки децата разделят в четири групи: „Коледна нощ“, „Дядо Коледа и джуджетата“, „Зимни пейзажи“, „Дете гледа зимния пейзаж през прозореца“.

2. *Сглобяване на рисунките във филм.*

3. *Мозъчна атака: обособяване на епизоди във филма и поставяне на заглавие-идея към всеки от тях.*

Ясно е, че заглавията на децата в общи линии са варианти на посочените по-горе, чрез които се обобщават сюжетите в рисунките.

4. Озвучаване на филма – предложения от децата на познати музикални произведения, подходящи за озвучаване на епизодите.

5. Мозъчна атака в работа по групи: предложение на опорни думи към всеки епизод чрез наблюдение на рисунките и слушане на творбите, които се записват на дъската.

Например към I епизод: нощ, снежинки, мрак, звезди и т.н.; дискусия на предложенията чрез говорител, избран от самата група.

6. Мозъчна атака в работа по групи: предложение на думи-рими към опорните думи.

Например: нощ-кош, снежинки-балеринки, сняг-мрак и т.н.; дискусия и записване.

7. Уточняване на стихотворна стъпка, което особено за децата от II и III клас е на основата на слухово възприятие с помощта на интонация чрез някаква сричка.

8. Колективно съставяне на самия текст на творбата.

Прилагането на технологията, описана по-горе, е възможно още във II клас, като резултатът съответства на знанията, литературните умения и читателския и музикалния опит на децата. В настоящата статия публикуваме творба, създадена от четвъртокласници. (Приложение 4)

„Камък в блатото“ е техника на Джани Родари от „Граматика на фантазията“, свързана с овладяване на изговор и правопис на гласни и съгласни.

Цели

Образователни:

- Да се затвърдят знанията на децата за изговор и правопис на гласни и съгласни.
- Да трансферират знания в различни проблемни ситуации.
- Да се обогатят знанията за делото на Кирил и Методий.
- Да се обогати опитът им за звуков анализ.
- Да се постави основа за изграждане на понятие за кратък литературен жанр „Пословица“.

Развиващи:

- Да се развива критическото мислене, въображението и фантазията на децата.
- Да се даде възможност на децата да търсят аргументи към определена хипотеза.

Възпитателни:

- Да се възпитава гордост и преклонение пред делото на славянските първоучители.

Етапи в технологията на работа:

1. При изясняване на правилата за правопис на гласни звукове се задава въпрос на децата за изключенията при правопис на гласни.

(На дъската е написано едно от тези изключения)

Например думата:

К
А
М
Ъ
К

2. Задачата към децата е да използват всяка една от буквите на тази дума като начална и да предложат пет нови думи.

Например:

I вариант:

КРЪГЪЛ
АКТЬОР
МАЛЪК
ЪГЪЛ
КРЕЧЕТАЛО

II вариант:

КОТКА
АНГЕЛ
МОРЕ
ЪГЪЛ
КАЛЕНДАР

3. Децата съставят изречения с тези думи и ги свързват в текст. По този начин се преговарят знанията им за правопис на изречение и особености на текста.

Резултати от работата чрез тази техника

Първи вариант: Имало едно време един КРЪГЪЛ камък. Той станал главен АКТЬОР в интересен филм. Филмът се казвал „Приключенията на МАЛКИЯ камък“. Действието се развивало в малка къщичка на ЪГЪЛА. Негов приятел било едно КРЕЧЕТАЛО, с което се замесвали в различни приключения.

Втори вариант: В ЪГЪЛА има шкаф. КОТКА се крие в него. Докато момичето я търсеше, погледна към МОРЕТО. В тъмнината ѝ се стори, че над него лети АНГЕЛ. Момичето погледна към КАЛЕНДАРА и видя, че приближава Великден.

Трансформациите на думата „камък“ Джани Родари асоциира с камък, хвърлен в блатото. Интересен е начинът, по който той описва „превъплъщенията на тази дума“. „Не по-различно стоят нещата с думата, случайно запокитена сред човешкото съзнание. И тя произвежда вълни на ширина и в дълбочина, предизвиква безкрайна поредица от верижни реакции, повлияча при падането си най-различни неща: звуци и образи, асоциации и спомени, смислови сепвания и просьници. Това движение е свързано и с човешкия опит, с неговото утаяване в спомена, с фантазията и подсъзнанието, при това е усложнено от факта, че самият човешки разум не остава бездеен при възникването на представите и непрекъснато се намесва, за да приема или отхвърли, за да свърже или отблъсне, да изгради или разруши“ (Родари, 1981).

Чрез описаните техники изразяваме становището си, че часовете за занимания по интереси са особено плодотворни за целенасочено развитие на творческите способности на децата. Изводите, които бихме искали да подчертаем, са следните:

1. Часовете за занимания по интереси в рамките на целодневната организация на обучение са особено плодотворни за откриване и развитие на креативността във всеки вид дейност, достъпен за детето.

2. Умелото, целенасочено педагогическо взаимодействие в тази насока би довело не само до развитие на посочените творчески способности, но и до тяхното съхранение като трайни личностни характеристики, които биха имали благоприятна роля в индивидуалната творческа изява в която и да е област на социалната реализация на зрелия индивид.

В заключение ще цитираме отново Джани Родари, тъй като смятаме, че неговите думи най-точно изразяват мотивите ни за написването на тази публикация: „Надявам се, че този малък труд би могъл да се окаже полезен за всеки, който вярва в необходимостта въображението да заеме своето място във възпитанието; на всеки, който има доверие в творческите способности на детето; на всеки, който знае каква освободителна сила притежава изкуството“ (Родари, 1981).

БЕЛЕЖКИ

1. Рамкова програма за целодневна организация на учебния процес *allday.mon.bg/html/docs/ramkova%20programa%2029.12.2011.doc*
2. Десев, Л., Речник по психология. (2010). София, „Булгарика“.
3. Gardner, H., „Multiple intelligences after 20 years“, („Теорията за множеството интелигентности – 20 години по-късно“): <http://pzweb.harvard.edu/PIs/HG.htm>.
4. Шевалие, Ж. (2000). Въведение. Речник на символите, Т. I. „Петриков“, С.
5. Шевалие Ж. & Геербрант, А. (2000). Речник на символите. София: Ред. Издателска къща „Петриков“.

ЛИТЕРАТУРА

- Гюрова, В. & колектив. (2006). *Интерактивността в учебния процес (или за рибаря, рибките и риболова)*. София: „Европрес“.
- Марчева, П. (2009). *Символът през погледа на педагога (практически аспекти)*, София: „Авангард Прима“.
- Марчева, П. (2008). *Теоретични аспекти на нотното ограмотяване като проява на музикална интелигентност в условията на солфежна дейност*. София: „Авангард Прима“.
- Марчева, П. (2003) *Педагогически аспекти на музикалната диагностика в начална училищна възраст*. София: „БПС“.
- Марчева, П. (2007). Користенъе на някои интерактивни техники за развој на детската креативност на часовете по литература во I–IV отделение. *Педагошка практика*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, (1–2).
- Минчева, П. & Пехливанова П. и др. (2005). *Музика за четвърти клас*. София: „Просвета“.
- Пиръов Г. (1997). *Към психологията на интелигентността*. София: „Киноги“.
- Родари, Д. (1981). *Граматика на фантазията*. София: „Наука и изкуство“.
- Хьелл, Л. & Зиглер, Д. (1999). *Теории личности*. Санкт Петербург: „Питер“.

Приложение 1.

Годишно разпределение на часовете за занимания по интереси

№	Месец	Седмица	Тема	Забележка
1	2	3	4	5
1	IX		На прага на училището.	МД, ИД
2	IX		Аз, мама, татко и..., моето семейство.	МД, ИД
3	IX		„Чело коте книжки“	МД
4	X		Най-обичам да играя на...	
5	X		Покажи ми игра!	
6	X		Моята любима приказка може „да звучи“.	МД, ЛД
7	X		Есента е навън – разходка в парка.	ФД
8	XI		Багрите и звуците на есента.	МД, ИД
9	XI		Театрализация на български народни приказки.	МД, ИД, Драматизация
10	XI		Знаете ли приказки?	МД, ЛД
11	XI		Музикални игри.	ИД
12	XII		„Сняг вали...“ – любими детски зимни песни (слушане, из. дейност).	МД, ЛД
13	XII		Дядо Коледа, здравей!	ЛД
14	XII		Коледни звънчета.	ИД, МД
15	I		През зимната ваканция.	
16	I		Петя веселите букви.	МД, ИД, ЛД
17	I		„Врабчо и зимата“.	МД, ИД, ЛД
18	II		„Що е то?“ – отгатни и озвучи.	ЛД, МД
19	II		„Хайде на пързалката!“	ФД
20	II		Първото кокиче.	ЛД, МД, ИД
21	II		Баба Марта.	
22	III		„Обичам те, мамо!“	ИД, МД, ЛД
23.	III		„Пролет е навън“.	МД, ИД
24	III		Природата се съживява – разходка.	ФД
25	III		Гласове и цветове на пролетта!	МД, ИД
26	IV		През пролетната ваканция.	
27	IV		Фолклорни пролетни традиции – Лазарица, Цветница, Великден.	МД, ИД
28.	IV		Пролет е – хайде сред природата!	ФД
29.	V		Детски фолклорни игри.	ФД
30.	V		„За Празника на буквите“.	МД, ЛД
31.	V		„За славянските братя“.	МД, ЛД

Годишно разпределение на часовете за занимания по интереси – III клас

№	Месец	Седмица	Тема	Забележка
1	2	3	4	5
1	IX		Отново на училище	МД, ЛД, ИД
2	IX		В света на знанието	МД, ЛД, ИД

3	IX		„Препоръчано от мен“. „Прочетете тази книга, защото...“.	ЛД, ИД
4	X		„Препоръчано от мен“. „Чуйте тази песен/група/изпълнител, защото“.	МД
5.	X		Моята любима игра.	ФД
6.	X		„Ела да играем!“	ФД
7.	X		Народни будители. На учителя с любов...	ЛД, ИД
8.	XI		Народни будители. Песни по текстове на Иван Вазов, Добри Чинтулов и др.	ЛД, МД
9.	XI		В чудния свят на приказките – български народни приказки.	ЛД, ИД
10.	XI		Театрализация на приказката – избор на музика, костюми, маски.	ЛД, МД, ТД
11.	XI		Театрализация на приказката.	ЛД
12.	XII		Игри по избор (състезание за подреждане на пъзел, конструкторски умения и др.)	ТД
13.	XII		Коледа	МД, ЛД
14.	XII		Моето коледно послание. Картичка за Коледа.	ЛД, ИД
15.	I		Прочетох през зимната ваканция. (Читателски дневници)	ЛД, ИД
16.	I		Зимни песни и стихотворения.	МД, ЛД
17.	I		Животните през зимата.	ЛД, ИД, МД
18.	II		Гатанката отгатни!	ЛД, ИД
19.	II		Любим литературен герой.	ЛД, ИД
20.	II		Елате на концерт!	МД, ЛД, ИД
21.	II			
22.	III		„Баба Марта бързала...“.	ЛД, ИД, МД
23.	III		За мама!	МД, ЛД, ИД
24.	III		„Пролет, здравей!“	МД, ИД, ЛД
25.	III		Навън е пролет – разходка в парка.	ФД
26.	IV		Прочетох през пролетната ваканция. (Читателски дневници)	ЛД, ИД
27.	IV		Лазарица, Цветница, Великден – пролетни празници и обичаи	ЛД, МД, ИД
28.	IV		„Великден е“.	ИД, ЛД, МД
29.	V		Моята любима игра.	ФД
30.	V		Разучаване на песен извън учебната програма.	МД
31.	V		За Кирил и Методий.	ЛД, МД
32.	V		Игри на открито.	ФД

ЛЕГЕНДА на съкращенията:

МД – музикална дейност

ФД – физкултурна дейност

ИД – изобразителна дейност

ЛД – литературна дейност

Приложение 2. Забавна страница

1. „Марш“ –
Прокофиев

3. „Танц на неизлюпените
пиленца“ –
Мусоргски.

2. „Слон“
из „Карнавал
на животните“ – Сен-Санс

4. „Неаполитански
танц“ – Чайковски

РАБОТЕН ЛИСТ

Свържете със стрелки героите, с които се среща Питката от приказката „Житената питка“, с откъсите от музикални произведения, които ще чуете:

Приложение 3. Приказка за домашна работа

Приказка за Ханс Кристиан Андерсен

В един декемврийски ден валеше пухкав сняг. Ханс Кристиан Андерсен се облегна в креслото си. Отпи глътка топъл чай. После се загледа в камината, в която скачаха огнени пламъци. Замисли се, че е вложил цялото старание в творбите си, но си задаваше въпроса дали те ще харесат на децата, тръпнещи в очакване да прочетат поредната прекрасна приказка на писателя.

Изведнъж в съзнанието на Андерсен изплуваха дивите лебеди заедно със своята сестра Елиза. Авторът на толкова приказни истории си помисли, че една искрена любов помага да бъдем силни, дори и да не сме с хората, от кои-

то се нуждаем в труден за нас момент. С помощта на силната обич сестрата на дивите лебеди успява да развали коварната магия, грозяща нейните дванадесет братя. Те могат да се справят с всички опасности, защото вярата и обичта на тяхната сестра им помага.

Андерсен отново се загледа в камината с танцуващи пламъци и сред тях съзря образа на малката кибритопродавачка, която искаше само да се сгрее. Сгушено до стената, бедното момиченце протягаше премръзнали ръце, за да продаде кутийка кибрит, и копнееше за искрица топлина. Огладняло и премръзнало, то мечтаеше като всяко дете за чудно украсена елха и коледна пуйка с орехи и плодове, копнееше за капка обич. Най-силното му желание бе баба му да го прегърне и да му даде кураж, затова издраска целия кибрит, макар да съзира старата жена само за миг. С пламъка на кибритените клечки то иска да задържи образа на човека, който най-много го е обичал, защото всяко дете се нуждае от любов.

Ханс Кристиян Андерсен отпи глътка чай, погледна снега и отново се замисли. Пред очите на писателя изскочи грозното патенце. Авторът за сетен път си помисли, че няма значение колко си красив на външен вид, важно е да си добър по душа. Дори и да си хубав, ако не се отнасяш добре с хората около теб, ще изгубиш всичките си приятели. Винаги най-прекрасен ще е човекът, който има добро сърце.

Андерсен стана от креслото си. Мислеше за всичко, което е изживял. В съзнанието му изплува образът на детето от приказката „Новите дрехи на царя“, което извиква: „Царят е гол“. В главата на писателя се въртеше мисълта, че децата винаги казват истината. Те са невинни и с чисти сърца. Когато погледнеш в техните очи, виждаш, че се усмихват толкова нежно и разбираш колко са любопитни и готови за приключения.

Андерсен си спомни с какво вдъхновение е писал за тях, сети се и куп други истории. Вълнението на писателя бе толкова голямо, че сърцето му не издържа. Някои хора ще си кажат – край, всичко свършва дотук, но не е така.

Ханс Кристиян Андерсен живее в страната на приказките. На тези, които е измислил. Там, където всички си помагат и има само добро. Там, където думата зло е непозната и има само мир и любов. Там, където грозното пате е красив лебед, а малката кибритопродавачка има всичко, за което мечтае. В тази чудна страна съществува една необикновена дъга и щом минеш под нея, разбираш, че доброто винаги побеждава злото.

*Автор: Наталия Валериева Иличовска
IV „в“ клас*

*Кл. ръководител: Пенка Марчева
Гимназия с преподаване на чужди езици – Плевен*

Приложение 4. Творба, създадена от четвъртокласници

Коледна приказка

Навън дошла е Коледната нощ,
звездици греят пълен кош.
Една снежинка мъничка, крилата,
танцува нежна, приказна соната.

След нея там дойдоха още двенки-тринки
и ето наредиха се куп балеринки.
Покри земята пухкав сняг
и падна над къщата късен мрак.

В небето грееха звезди
и сякаш бяха приказни сълзи.
Сребърната месечинка се усмихна
и едно джудже след нея кихна.

Нейде приказна шейна
оглася коледната тишина.
Дядо Коледа сега
спуска се с елените в нощта.

Работливите джуджета
тропкат с мънички крачета –
Рожко, Божко и Сънливко,
Минчо, Мончо, Пакостливко

бързат и подреждат във шейната
куп подаръчета за децата –
зайци, мечовци, игри
топки, кукли и шейни.

А елените игриви
мятат заскрежени гриви.
Трепкат детските сърца
и очакват чудеса.

Но във клоните на мъничко дръвче
зъзне тихо сивичко врабче.
То Дядо Коледа съзря
и към него бързо полетя.

Със премръзнали криле
зачурулика с тъничко гласче:
– Има там едно момче,
залепило на прозореца носле.

Стои то тихичко и чака
шейната да се появи във мрака,
добрия старец да съзре
подарък най-желан да му даде.

В шейната бързо скочи Дядо Мраз
и в небесата полетя завчас.
Отправи се към къщичката бяла,
покрита в сребърна дантела цяла.

Дядо Коледа дойде
и момчето пожела –
да има мир и светлина,
да няма никъде война.

За него най-голям подарък е това,
по-скъпо нещо няма на света.
И тъй светът се промени
и вече няма никъде войни.

Оттук си извадете извод,
вий деца,
че няма нищо по-прекрасно от това –
да има мир и светлина.

*Автори: IV „в“ клас,
Гимназия с преподаване на
чужди езици – Плевен*

Приложение 5. Приказки, включващи символи

Новият водач

Валеше проливен дъжд. Духаше силен вятър. Стадо диви коне пасяха на голямата поляна. Изведнъж се чу изстрел. Ято гълъби полетяха към небето. Водачът на стадото изцвили и се понесе в галоп, а останалите коне го последваха. Една кобила, която току-що бе родила своето жребче, падна, улучена от изстрела. Младото конче се залута около мъртвата си майка, но друга кобила се върна и го бутна с муцуна да продължи.

Докато растеше, кончето не забравяше майка си. Времето летеше и малкият кон се превърна в силен жребец.

Един ден отново се чува изстрели. Стадото се разбяга. Жребецът си спомни ужаса, но тръгна към ловците разярен. Той видя познатото лице. Поведо стадото право към тях. Те се изплашиха и разбягаха.

Стадото избра младия жребец за нов водач, защото смелостта е тази, която те кара да забравиш за себе си и да мислиш за тези, които обичаш.

*Автор: Даниел Дилов (ученик), III „в“ клас,
Гимназия с преподаване на чужди езици – Плевен*

Мързеливецът

Имало един човек. Той бил много мързелив. Семейството му гладувало, децата просели, а той лежал по цял ден.

Една нощ ангел, преобразен в гълъб, кацнал на прозореца. Тихичко загукал:

– Ако утре не отидеш на полето да изореш и насееш нивата с жито да нахраниш семейството си, на другата нощ ще дойда като дявол и ще те заведа в ада.

Човекът се уплашил, но си помислил, че сънува, и продължил да си лежи.

Следващата нощ гълъбът наистина дошъл. Кацнал на прозореца и се преобразил в дявол:

– Ставай! Тръгвай да те вода в ада!

Дяволът щракнал с пръсти и се озовал до него. Мързеливецът се разплакал, помолил да го остави, като обещал, че ще започне да работи.

На сутринта отишъл на нивата и започнал да оре. Минал покрай него един селянин и го поздравил:

– Добър ден, брате! Върви ли работата?

– Всичко е наред, до довечера смятам и да засея житото, за да е добре семейството ми! – отговорил мързеливецът и продължил да работи.

Така мързеливият селянин станал най-добрият баща и работлив човек в селото и разбрал, че трудът е този, който ще направи семейството му щастливо.

Март 2008 г.

*Автор: (ученик) Васил Габровски III „в“ клас,
Гимназия с преподаване на чужди езици – Плевен*

Приложение 6. Стихове за играта „Пеещото стихче“

Добрият старец

Вятър вее, сняг се сипе,
Дядо Коледа пристига.
За дечица – добродушни,
мили, даже малко непослушни,
носи дарове безчет,
здраве, радост и късмет.

*Автор: Васил Габровски
II „в“ клас*

Коледно стихотворение

Зима е навън студена,
всичко мръзне, всичко зъзне.
Малки весели снежинки
танкуват като балеринки.

Вятър духа и лудее.
Вън снежният човек се смее.
Всеки Коледа празнува
и очаква с нетърпение
Дядо Коледа с чувала,
пълен с много настроение.

*Автор: Владин Бонов,
II „в“ клас*

Зимна песен

Ах, снежинки балеринки,
Танца пак играйте вий!
Над борове, над ели,
вий танкувате, нали?
И гората е покрита
в снежен, нежен пух – чудесен.
На децата най-любима,
моя, зимна песен.

*Автор: Катерина Бедачева
II „в“ клас*

Баба Марта

По градове и по села
Баба Марта е дошла.
Върза тя на всички
мънички ръчички
мартенички бели и червени,
да сме румени, засмени.

*Автор: Валентин Христов
II „в“ клас*

**STIMULATION OF CHILDREN'S CREATIVITY DURING
THE LESSONS FOR INTEREST ACTIVITIES BY MUSICAL,
LITERARY AND PANTING ARTS**

Abstract. This publication contains a theoretical study of the characteristics of interest activities for children who attend a full day school. In conclusion several practical methods are proposed. They are aimed at developing children's creativity through music, literature and art. These activities would be very beneficial, because they develop children's creativity and give children an opportunity to show their talents and feel satisfied with the results of their work.

Assoc. Prof. Penka Marcheа Ph D

*College of Pedagogy – Plevеn / University of Veliko Turnovo
Veliko Turnovo, Bulgaria
e-mail: penka_mar4eva@abv.bg*